

(המשך מעמוד 27)

שמעון היה שמן שקט וישן
בגן ציבורי ידוע וגלוי
שאיננו שפוי
עד שקרתה לו תאונה
החזירתהו לצלילות בינה
מאז ממחר לכל עבודה
פניו רוז דמותו הצטמצמה
אך הוא נורמאלי מתרופץ
כמו משוגע מתעניין
בכדור עף אחרי כדור

כתשבע שרף: "כל אלה שכולם התחנפו
אליהם כשהיו בחיים, כי הם אלה שהיו אנשי
השררה ובעלי המאה, כשהם מתו — מתו. הלכו
— הלכו. יום אחד אחרי שנפטרו, אף אחד לא זכר
אותם עוד. שמואל שום דבר חומרי לא נתן לי,
אבל כשמת — הוא נשאר חסר לי עד היום.
בעצם, אני לא צריכה לדבר עליו כלשון עבר.
אולי הוא עוד חי, מאושפז באיזשהו מקום. מי
יודע..."

לא ראיתי איש קטן
אין חשים נשמה
אמר
הוא מת
לא ידעתי למי הכונה
לא ראיתי איש גדול
היה קטן קומה
אמר
הוא מת
לא ידעתי למי הכונה
לא נתתי לעלות קומה
אמר
עלה על צלב
לא ידעתי למי הכונה
באו קברנים עלי
הייתי עסוק מדי
שמעתי
חופרים בור
ידעתי הכונה אלי

אפילו

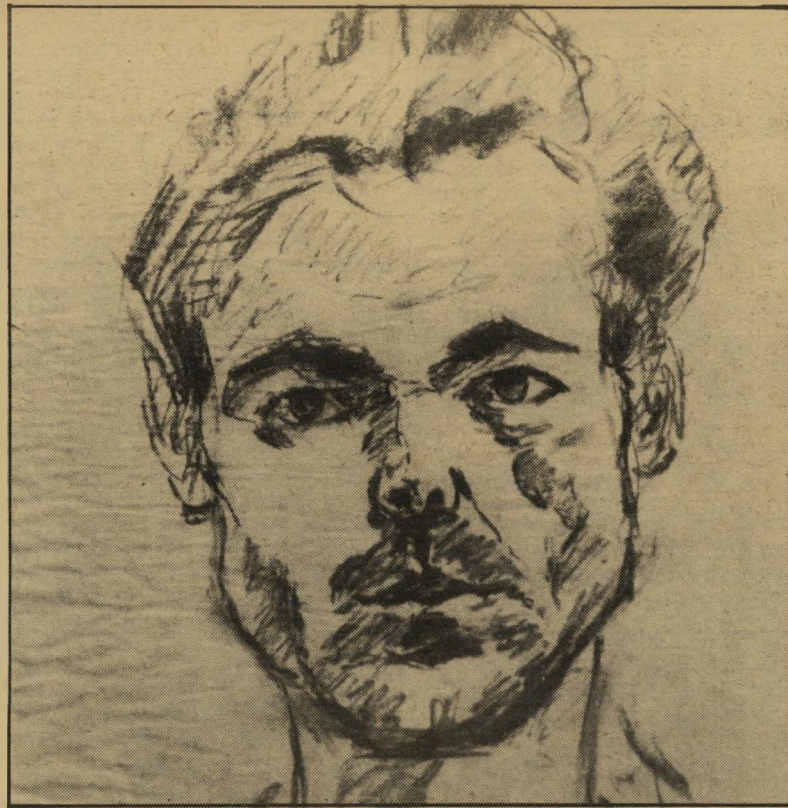
הכביש מוביל מתל-אביב דרומה. חמסין. יום
באמצע מאי והאוויר לא זע. הפרסום שמסביב
אינם מפצים שום ריח. סוטים מן הדרך הראשית
לכביש שירות המוביל לבית-החולים. מימין עצי
תפוז ומנדרנגה נושאי פירות כאושים. משמאל,
כלב הלא-כילום שהיה פעם שדה, חולפים על פני
ביקתת-עץ מוקפת גינה מטופחת. בחזית שלט
המעיר על השימוש שנעשה בה: Black Sheep
Pub פאב הכיכשה השחורה — כמו תזכורת
לעצם הווייתו של שמואל רבינוביץ או רמז
לבימאי קולנוע שיבוא ויהפוך את תולדות חייו
לקומדיה שחורה.
בסוף הכביש ממוקמת קבוצת מבנים חד-
קומתיים מכוסים גגות-רעפים. אלמלא החומה
וגדרות הברזל שמסביב לה ניתן היה לטעות
ולחשוב שמדובר בבית נופש כפרי.

בפנים — החוללים, בהבעות פניהם. בכגריהם
המיזשנים. בכלותם שנאה כטרם עת. שרועים
מעורטלים למחצה במיטותיהם. בזהים בטלוויזיה.
מנמנים על פסל כחצר. שעת אחרי-הצהריים
ובשקט שמסביב נשמע ציוץ הציפורים כמו
המולת מסיבה הנערכת בחיקה-הטבע או אולי כמו
קריאות נואשות לעזרה. לך תדע.

והנה שמואל. רזה כמו שבט היה. עם עיניים
שמרחיקות לראות. צלול לחלוטין. בורח
מ-אוריסטית האסונות — הביטוי הוא שלו —
שפקדה אותו בחייו. אסיר מרצון מזה חמש-עשרה
שנה. שקיבל עליו את עול המוסר המרמא הזה
כמוצא. כפיתרון לניתוק הסופי, המוחלט.
הפסיכיאטר מנהל המוסד טוען כי מקומו של
שמואל איננו בין כתליו. לרבריו, הכניאם שפוי
לחלוטין, אלא שאינו מסוגל לראות לצורכי
עצמו. הימצאותו במוסד איננה רק פועל-יצוא
מרצונו של שמואל להמשיך ולחיות שם, אלא גם
תוצאה של היעדרו של מוסד אחר שיוכל לקלוט.
בארצות-הברית, הוא אומר, אדם כמוהו כבר מומן
היה מתגלגל ברחובות. בארץ הוא חי בלתי-יבירה
בבית-משוגעים.

ילדים באים לחופשה
מבית משוגעים כולם
שוכבים על צמחה
לשחק במין יצמיה
של אבא אוהב
אטימות חלון ושחור וילון
שקוף לראות מת קם
לתחלה למשחק ילדי
פרוור אברים בטלים
העיקר שחזרו כבר מבית משוגעים

במהלך השיחה שמואל מגדיר את עצמו, ספק
בצחוק ספק ברצינות, כציני אנטישמי. אחד כזה

שמואל רבינוביץ: דיוקן עצמי (1943)

למרות גילו המתקדם, לא בגד בו. כואב לחשוב
עד כמה עלוב הגירוי החיצוני שהוא זקוק לו כדי
לשוב ולהפוך לאדם מרגיש וחושב.
הוא אומר כי היה רוצה שהשירים שכתב
בתקופת האישפוז יוכו לפירסום. לא מתוך רצון
לגאול את עצמו — הוא נעלם בכוונה שלא
ימצאו אותו — אלא את השירים. זכות הקיום
שלו כמדיום אבדה לו, לדבריו, מאז הפסיק
לכתוב. הזכות היחידה שמורה לשירה.

ואולי מצויים כאלה המחכים עד ששמואל
רבינוביץ ייעלם סופית מן העולם כדי שיוכלו
להלל ולשבח אותו. ישראל הר, שערך חוברת של
כתביהעת לספרות ולאמנות, "פרוזה", מחדש
יולי 83, וכלל בה תישעה משיריו של רבינוביץ.
מספר כי פירסום השירים עורר הדים רבים.
"התגובות על החומר שהורפס בחוברת התמקדו
דווקא בשירים של רבינוביץ. אבל ההתעניינות
לא הביאה למצופה. איש לא טרח מאז להזכיר
ברבינוביץ. הרבה לפני כן, לפני עשר שנים
בערך, קיבלה הוצאת הקיבוץ המאוחד מענק
כספי מיוחד מן המועצה לתרבות ואמנות
במישרדה-החינוך כדי שתוציא לאור מיכר
משיריו של רבינוביץ. נציג ההוצאה הגיע לביתי
בדיוק ביום שבו מצבה של אשתי, שהיתה באותו
זמן לאחר לידה, לא איפשר לי להתפנות אליו.
הייתי נרעש מאוד. כשהופיע בפתח, אמרתי לו:
'לך. אין לי זמן בשבילך.' מאז לא שמעתי ממנו."

כתבתי להוצאת הקיבוץ המאוחד מיכתב בו
פרטתי את ההסבר להתנהגותי באותו יום ואומלל.

השרעיון הציני נשאר טבוע בו למרות כל
היהודים הרעים שפגש בחייו.
כאב השירים והתמונות שאברו בשריפה עדיין
חי בו. הוא מספר שהישתנה. שפעם היה עירני
יותר. התעניין בפוליטיקה. נהג להתברך. הירבה
לכתוב ולצייר. הציורים והשירים, לפחות אלה
שלא הלכו לאיבוד במהלך המעברים בין
המוסדות השונים בהם היה מאושפז, שמורים
במוסד בו הוא מצוי כיום. מאות שירים. עשרות
ציורים עשויים בעיפרון ובטוש. פורטרטים
על אחד הישומים הוא מתמצת את חייו
באופן הבא — "עד גיל 12 חייתי במוסקבה
ובקייטנה ליד מוסקבה. אחר כך ירדתי לחיפה
ומייד התחילו צרות ושינאה לארץ ולאנשים.
מצב זה נמשך עד גיל 70. את רוב השנים, אבל לא
את כולן, ביליתי בלימוד, בעבודה פיסית ובציור,
עד שעברתי לכתוב שירים. אבל הרבה שנים
לפני זה התנודתי לצבא הבריטי שהפליג
לונדון, אך אני לא הפלגתי מסיבות גורליות."
האמונה בגורל היא הגורם המונע ממנו לשוב
לחיים שמן היישוב, כאלה המכונים נורמאליים.
נקודת האור היחידה בה הוא נאחז היא ילדותו
המוסקבאית. מכל השאר כמעט ולא נשאר כל
זכר. הכל הולך ונכבה. מין רדיקה איטית. הנמשכת
מאז ששככה הלהבה הגדולה.

השעה חמש. מישוה עובר בין הביתנים
ומצלצל בפעמון. צילצול המכשיר את ארוחת-
הערב. שמואל הולך וחוזר. עכשיו הוא כבר פתוח
יותר. מתברר. משתמש באתם הידור-לשון
המוכרים כל-כך משיריו. כושר הזיכרון שלו,

שלמה שבא: שודדי הדרכים

ללשון חילונית, יומיומית, ככל לשונות העולם.
והנה ראה זה פלא: לפני כמה שבועות הוצב
בפינת הרחוב עמוד-רחובות והשלט שעליו
מכריז: "המגיד מדובנה". במילים אחרות: הרחוב
שעל שם העתון העברי הראשון הפך ככמטה
קסמים לרחוב על שמו של תרם הדרשן וממשל
המשלים שחי בסוף המאה ה-18 — ר' יעקב
קרנץ, שכינויו המגיד מדובנה: הדתיים שנתרבו
באזור זה בשנים האחרונות, יחד עם חבורת אנשי
העיריה הממונים על שמות הרחובות, גולו את
הרחוב במעליו. ואגב, ביפו כבר יש רחוב הנושא
את שמו של המגיד מדובנה, אבל נראה שסביבתו
העניה לא מצאה חן בעיני הגבירים הדתיים
שלנו.

וכך חברו דתיים-חמריים יחד עם הבורים
ועמיהא-רצות הממונים אצלנו על שמות
הרחובות מטעם המדינה, לחבורה אחת של
שודדי-דרכים. יש להניח כי בקרוב נהיה עדים
להחלפת שמו של רחוב ביל"ו, שבאותו אזור,
לרחוב בעלו, על שם הרבי שרבים מחסידיו

רחוב המגיד נמצא ליד שדרות רוטשילד
בתל-אביב, לא רחוק מרחוב שינקין. זהו רחוב
נאה ושקט (יצחק רבין גר שם בנעוריו) הנקרא זה

שלט ישן

60 שנה על שמו של העיתון העברי הראשון —
המגיד — שהחל להופיע בשנת 1856 בעיר
פרוסית שעל גבול רוסיה, ופירנס את יהודי
מיוזח-אירופה בחדשות, מאמרים וסיפורות במשך
40 שנה. הוא היווה את היסוד לעיתונות העברית
שבאה אחריו, וחלקו רב בהפיכת הלשון העברית

ההוצאה קיבלה את התנצלותי, אולם מספר-שיריו
של רבינוביץ לא יצא בסוף כלום."

לאלה שחיכו וגם לאלה ששכחו, מיועדת
ההודעה הבאה:
שמואל רבינוביץ חי. בן 73. הוא לא נראה
בן 18. גם לא צמחו לו שיניים חדשות
במקום אלה שחסרו לו כל השנים. אבל הוא
נשאר אדם אמיתי. חכם בין שוטים. הוא.
שגור על עצמו חיים של ניתוק מן העולם.
בטריטוריה מגודרת, מוקף מטורפים. לא
מעוניין להיזכר באף אחד מכס. אבל אולי
תעורר בכס כתבה זו את המחשבה. שמן
הראוי היה שאתם תיזכרו בו.

שמואל רבינוביץ

מתוך "שירת מהגר",
קובץ מוקדש לישראל הר

כשמדליקים נר-נשמה המשפחה חוזרת
לגדולה בכמות ובשימחה שומעים קולות וצחוק
מרצד בפחית שלהבת חמה ומאירה צללים נעים
כצליל על גל משודר ממתיים גדלים כשדירה
באבל חג התשעה-באב — מתיישר חוטי-השירה
שלך של משפחה מקופלת בצרור שלדים —
והנה הם מחייכים מתוך פחית להזכירך שהפתיל
לא נותק — כל שעה מתמעט המרחק בין מת
לנמחק.

היינו נפגשים בקפה — הוא בלש — ואני
חשוד בעיניו — הוא קצין — אני קוז' בעיניו
— עברו שנים של בילוש חקירות-קש ועדיין
איני מבוקש — רק עקוב במפולש על כוונת
עיין עויינת — והשנים עושות את שלהן: הקצין
זקן ואולי אני גם כן — אך המצב לא משתנה
כסרגל-חלודה: אותה מידה אותה עמדה אמנם
נוספו שקי חול — לעיני הברעור: הנה הוא — זוחל
שינאה — לעיני הברעור: הנה הוא — זוחל
בקושי וגם אני כבר צולע — ויודע: הוא מצלם
אותי בעין כבויה לא בלי כעיסה של מבער ורושם
כפינקס שלעולם לא נגמר: החשוד עבר.

כשאני יוצא מן הבית אני מדליק מנורה
לאגור אור עד שאחזור: כשאני יוצא מן הבית אני
מכבה את המנורה להשאיר באפילה מבליעה
אימה שנאגרה: כשאני חוזר הביתה אני מתחבא
מן הדליקה שעלתה מן האימה שירדה על כלבי
שוכב חולה במיטה חשוכה מחכה לשובי מן
היישוב עם שלדי-שיר ועצם בגרוני כשבילו
ובשבילי שבילים מתעצמים בשילוט-אחיד שזה
בייחודו כל אחד יחיד במינו: הוא כלל-לאדם אני
אדם-לכלב — כי לא על הורמונים בלבד תשכון
הרמוניה...

חולי נפש זקוקים לצבע גבישים של
התישנות — זיקים של חלוקה — כתמים של
אור ורולף מכתלים עשנים בעלילת פתיל מנורה
כחולה — ופינה לחליפה — תחליף לאדם תלוי
במקום מעיל רגיל — בחשיכה אין להבריל בין
חי למקופל — אך לפעמים טוב להתפרק
בהברקה של קרן וכוית-שבורה להזכירך נרות
חנוכה — להתמסר כליל לחליל אפילה: רחש
נמיה ללא רתיעה ולטאה תמימה — מתקרבים
למיטה ללא רימה של רמייה.

מתגוררים בסביבה. אלה הם חיינו
אגב, אותם מוהיד-רחובות שמטעם העיריה
מחקו לפני כמה שבועות את שם רחוב המאספים
שליד הקריה וקראוהו על שמו של חיים לסקוב.
רב-אלוף לסקוב המנוח ראוי בוודאי לרחוב
שייקרא על שמו, אבל האם צריך היה לתמוך
לצורך זה את שם המאספים, כיתביהעת שהיוו
בסוף המאה ה-18 את היסוד להשכלה, לסיפורות

שלט חדש

העברית החדשה, למחקר העברי ולנסיון להתנער
מקיפאון של דורות. אני מנסה לומר לזכותם של מוהי-השם שלא
ידעו מי הם המאספים הללו, וגם לא טרחו לברר.
והרי לך דמותם של פרנסים עירוניים בנוסח
החדש.